

Folclorul muzical românesc în mediul cultural german: strategii de promovare

Konstantin PAWLJUK

Descoperire, culegere, cercetare sunt trei cuvinte-reper care marchează calea cunoașterii folclorului, a culturii folclorice care a existat și s-a modelat alături de ceea ce înțelegem prin noțiunea de „cultură” în sens larg. Folosirea trecutului – ca timp verbal – în contextul anterior, ar putea sugera faptul că ne ocupăm de o cultură care și-a încheiat misiunea atât în culturile naționale, cât și în cele universale. Lucrurile nu stau însă așa: cu riscul de a supraevalua existența și rolul culturii populare în spiritualitatea omului din noul mileniu, putem vorbi de folclorul etern, folclor ale cărui începuturi sunt departe de a coincide cu momentele de descoperire, de trezire a interesului față de el.

Pentru cel care deține minime cunoștințe de istorie a folclorului românesc pare banal că un popor, ce are un folclor muzical atât de vechi și atât de neobișnuit, a putut să-și facă apariția pe scena „civilizației muzicale” europene abia la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea. Totuși, dacă ar fi să amintim anumite evenimente din istoria poporului moldovenesc, să analizăm condițiile vieții sociale, sau mai bine-zis social-politice, atunci situația este evidentă.

Izvoarele acestei culturi vin din cele mai vechi timpuri. Odată cu formarea și dezvoltarea limbii a început să se dezvolte și arta muzicii populare. Născută în inima poporului, muzica folclorică s-a contopit cu felul lui de a fi, a devenit o parte din viața lui de zi cu zi. Folclorul muzical – ca mod special de oglindire a vieții, de exprimare a stării de suflet și de spirit, este prezentat de numeroasele cântece, dansuri, instrumente etc., create și păstrate de popor pe parcursul mai multor secole. E asemenea unei cronici orale, ce se caracterizează prin originalitatea formelor și printr-un puternic colorit național. Acest lucru se reflectă mai ales în doine – care cuprind în sine o gamă largă de imagini și de subiecte artistice, lirice, dramatice și epice.

Folclorul este componenta principală a moștenirii culturale, purtătorul specificului național. Este un izvor nesecat pentru dezvoltarea artei progresive. Renumiți scriitori, ca C. Negruzzi, V. Alecsandri, A. Russo apreciau folclorul drept o „moștenire națională”, iar marele scriitor M. Eminescu privea folclorul ca pe o exprimare „psihologică” a poporului. Putem susține cu certitudine că folclorul este o parte integrantă a limbajului cultural-artistic al fiecărui popor.

Rezultatul inevitabil al formării culturii muzicale a fost apariția și dezvoltarea continuă a diverselor relații referitoare la cultura muzicii europene, influența acesteia din urmă resimțindu-se, deosebit de intens, în diferite etape de dezvoltare istorică.

Destrămarea Uniunii Sovietice a devenit un eveniment epocal pentru multe popoare – a început o nouă perioadă în dezvoltarea lor istorică: obținerea unei politici de sine stătătoare și formarea statelor independente. Acum are loc procesul de democratizare a întregii societăți.

Apariția noilor forme de comunicare socială, economică și culturală au adus tinerele state la nivelul reglării relațiilor politice și culturale cu statele europene. Aceasta și-a

găsit reflecția în schimbul de informații, care oglindește diversele aspecte ale vieții sociale, și în nașterea unui interes sporit al țărilor europene pentru statele independente, nou formate.

Acum, când în întreaga lume structurile social-politice se modifică radical, în corespondență cu apariția noilor transformări de ordin istoric, social și politic, are loc schimbarea viziunii asupra importanței valorilor spirituale. Se are în vedere procesul de *globalizare*, care a atins toate aspectele vieții social-culturale ale oricărui popor. Și, dacă vorbim despre folclorul muzical ca despre un fundament pe care se sprijină întreaga cultură spirituală a poporului, atunci scopul primordial al organizațiilor statale și sociale, rolul lor în păstrarea tezaurului național, este cel de a consolida pozițiile obținute de arta folclorică pe o cale atât de lungă și de anevoioasă, mai precis, de a continua lupta împotriva diletantismului, împotriva viziunilor greșite ale unor oameni de artă (în speță muzicieni), potrivit cărora folclorul muzical s-ar fi creat foarte ușor și nu ar fi necesitat o pregătire minuțioasă. Spre marelui nostru regret, mulți funcționari de la conducere, care răspund de problemele culturii, nu vor să înțeleagă un simplu adevăr: cel care contribuie la păstrarea, dezvoltarea și, nu în ultimul rând, la răspândirea folclorului popular în afara hotarelor naționale aduce un aport valoros la păstrarea integrității națiunii.

Timpul și volumul lucrării nu ne permite să enumerăm toate numele cunoscute și meritele lor la dezvoltarea popularității artei naționale, dar unul dintre ele nu poate fi trecut cu vederea, anume cel al legendarei cântărețe Maria Tănase, care a avut o contribuție prețioasă în popularizarea folclorului muzical, prin numeroasele turnee efectuate în diferitele țări ale lumii. Amintim, în acest sens, înregistrarea, la Paris, a cântecelor folclorice românești în limba franceză (un exemplu: *Doina din Dolj*). După un succes remarcabil pe scena Teatrului Taksim din Istanbul, Maria Tănase a interpretat de nenumărate ori cântece populare românești la radioul turcesc din Ankara. În anul 1939, sub acompaniamentul tarafului condus de Fănică Luca și al orchestrei dirijate de faimosul Grigoraș Dinicu, Maria Tănase interpreta cântecele populare românești la expoziția internațională din New York. A concertat în prezența președintelui american H. C. Hoover, a scriitorului francez A. Gide, a violoniștilor Yehudi Menuhin și Jascha Heifetz, a sculptorului C. Brâncuși, a compozitorului George Enescu și a multor alte personalități. Cel mai important este că Maria Tănase, înzestrată cu un talentul ieșit din comun, a reușit să cucerească nu numai inimile compatrioților din România, ci și un grandios auditoriu peste hotarele țării, semnând una dintre cele mai luminoase pagini din istoria dezvoltării și răspândirii muzicii folclorice românești.

Formele tradiționale de organizare a concertelor de muzică folclorică nu corespund în totalitate cerințelor publicului contemporan. În ziua de astăzi nu este suficient să ieși pe scenă și să interpretezi conștiincios anumite cântece, muzică instrumentală sau dansuri. Publicul este mereu în așteptarea a ceva nou, incitant, el dorind să fie implicat activ în spectacol.

La 28 februarie 2006, în orașul Berlin (*Kulturbrauerei*) a avut loc un concert care s-a desfășurat într-un mod original, stârnind admirația publicului. Mai întâi de toate ar trebui să menționăm că în Moldova, între orașele Iași și Roman, se află sătulețul **Zece Prăjini**, locuit în mare parte de țigani. Locuitorii acestui sat sunt preocupați de muzică din copilărie. Revenind, precizăm că pe scena berlineză a evoluat orchestra țigănească de suflători *Fanfara Ciocârlia*, din satul Zece Prăjini. Concertul a fost extraordinar de bine gândit: în deschidere s-a interpretat muzică populară românească, în ritm modern,

cu inflexiuni specific balcanice. Sonorizarea a ajutat la „încălzirea” publicului, astfel încât, atunci când pe scenă a răsunat ritmul înflăcărat al unei hore, interpretate de *Fanfara Ciocârlia* (două basuri, doi altiști, doi tenori), întreaga mulțime prezentă a început să se miște în ritmul muzicii. După horă a urmat o sârbă, apoi o bătută, o doină, fiecare interpretare smulgând ropote de aplauze. Popularitatea acestei orchestre a crescut cu fiecare turneu pe care l-a făcut, după susținerea concertului la Berlin, în țările europene. Destinul *Fanfarei Ciocârlia* a devenit subiectul a două filme, iar 12 muzicanți ai orchestrei au înregistrat o mare parte din muzica filmului german *Gegen die Wand*.

O trăsătură caracteristică a perioadei moderne a devenit promovarea activităților organizațiilor sociale. Fiind, potrivit statutului lor, mult mai mobile și mai eficiente decât organizațiile statale, în rezolvarea diverselor probleme de ordin organizatoric, organizațiile sociale devin un intermediar activ în stabilirea unui dialog cultural dintre popoare. Drept model, în acest sens, menționăm relațiile culturale stabilite între Germania și Republica Moldova, care, datorită inițiativelor societății culturale germane *Kulturverein Moldova e.V.*, s-au întărit vizibil în ultimii ani.

Preocuparea majoră a organizației *Kulturverein Moldova e.V.* o constituie restabilirea relațiilor culturale care au existat între aceste două popoare pe parcursul întregii istorii. Doar printr-un proces în care schimbul intercultural dintre popoare să joace un rol predominant se poate ajunge la o înțelegere reciprocă și doar printr-un efort comun se pot crea condițiile necesare unei integrări reușite în Comunitatea Europeană. *„Prin artă – spre o înțelegere reciprocă dintre popoare. Printr-o înțelegere reciprocă dintre popoare – spre integrarea europeană”*- acesta a devenit motto-ul organizației germane.

Diferitele manifestări folclorice pe scenele unor orașe ale Germaniei, cum ar fi Berlin, Frankfurt am Main, Bonn, Hanover, Schluethern, Schwerin etc., au permis publicului german să ia contact nemijlocit cu valorile culturii noastre populare: să audă instrumentele populare, să vadă îmbrăcămintea națională, să simtă coloritul și melodicitatea limbii române. Acesta a îndrăgit interpreții și pentru voioșia tinerească, pentru temperament, sinceritate și optimism.

Măiestria și profesionalismul interpretării muzicii populare la diferite instrumente populare (Iulian Pușca – nai, Simion Gronic – fluier, ocarină, caval, Igor Tofan – clarinet, Silvia Ambros – vioară, Veceaslav Ștefanet – vioară, Vladimir Duminica – țambal, Nicolae Panainte – contrabas, Andrei Donțu – nai, Dorin Buldumea – clarinet, Mihai Trestian – țambal, Vitalie Cebanu – nai, Simion Baranovschi – clarinet, ocarină, caval, fluier, Stanislav Nicolau – vioară, Sorin Rusu – țambal, Veceaslav Zmeu – nai, Oxana Lavric – vioară, Dumitru Grosu – vioară, Ion Talambuță – acordeon), precum și prezentarea unui bogat repertoriu vocalic, în diferite orașe ale Germaniei, în interpretarea Anei Dabija – vocal / folclor, Marinei Filipovici – cobză, vocal / folclor, Georgetei Burlacu – vocal / folclor, Natalei Botnaru – vocal / folclor și multor altor interprete, a fost un eveniment strălucitor și de neuitat.

La aceste concerte au fost prezentate, pe larg, genurile muzicii populare. Bogăția, simplitatea și expresivitatea imaginilor artistice din creațiile muzicii populare exprimă diversitatea sentimentelor și stărilor sufletești, pe care publicul german a reușit să le perceapă.

În articolul *Cultura ca modalitate a integrității*, publicat în revista germană „Gelnhäuser Neue Zeitung“, se menționează că portul național, în special costumele

femeilor, prezintă în sine o informație suplimentară, oferind spectatorului german posibilitatea de a cunoaște bogăția și diversitatea pitorească a folclorului național.

Un impact plăcut asupra ascultătorilor germani l-a avut interpretarea de către artiștii moldoveni a așa-numitelor „strigături”, un element caracteristic al muzicii populare, care a uimit prin originalitate și prin caracterul neobișnuit. Dintre instrumentele muzicale, cel mai agreat a fost naiul.

Lirica pătrunzătoare și caldă, pe de o parte, și plină de dramatism, pe de altă parte, muzicalitatea sufletească, îndrăzneala irezistibilă și furtunoasă, toate acestea aveau nevoie de mijloace tot atât de diverse pentru realizarea lor artistică, care să poată întruni elasticitatea, pitorescul și voiciumea. Naiul, alături de vioară, ocupă un loc de frunte în viața cotidiană a poporului atât la sat, cât și la oraș (mai târziu), deoarece acest instrument muzical corespunde cum nu se poate mai bine lumii lui spirituale și cerințelor artistice ale acestuia. În perioada dintre cele două războaie mondiale, naiul, ca instrument muzical, dispare. În 1949, guvernul României a înființat institutul de folclor, al cărui scop era păstrarea și dezvoltarea tradițiilor folclorice. Primul profesor în clasamentul de studiere a interpretării la nai a fost Luca Fanică. Născut în sânul poporului, acest instrument s-a împletit organic cu moravurile și obiceiurile acestuia, a devenit un însoțitor inalienabil al vieții de zi cu zi.

Muzica populară instrumentală îmbină organic melodicitatea profundă a cântecelor populare cu strălucirea vie a dansului popular. Fiecare concert organizat de societatea culturală germană *Kulturverein Moldova e.V.* se încheie, în mod tradițional, cu dansurile naționale românești (hora, sârba, perinița), în interpretarea cărora publicul german este implicat activ. Dansul comun se caracterizează prin specificul său social, deoarece prin dans are loc schimbul nemijlocit de informații culturale dintre interpreți și acest eveniment rămâne o amintire durabilă pentru participanți.

Încercând să atragă un număr mult mai mare de spectatori, după criteriul vârstei, asociația *Kulturverein Moldova e.V.* organizează diferite concerte în școli, biserici, case pentru bătrâni. O tradiție a devenit participarea interpreților din Moldova la concertele organizate la casa pentru bătrâni din Berlin „Paritätisches Seniorenwohnen am Rosengarten“ și „Seniorenheim Mehrholz“, unde muzica populară moldovenească găsește întotdeauna un ascultător recunoscător.

Este important să menționăm că societatea culturală *Kulturverein Moldova e.V.* acordă o atenție deosebită cultivării gustului elevilor germani pentru cultura altor popoare, familiarizării acestora cu izvoarele muzicale, cu viața spirituală a altor națiuni. La organizarea concertelor de acest gen, artiștii moldoveni acordă o atenție deosebită alcătuirii programelor muzicale, ținând cont de vârsta copiilor și de pregătirea lor muzicală. În timpul desfășurării concertului, elevii primesc informații detaliate despre instrumentele populare moldovenești, iar, la finele concertului, au posibilitatea de a proba instrumentele care le-au stârnit curiozitatea.

Ziarul german „Main-Kinzig-Bote“, în articolul *Osteuropäische Klänge mit Seele und Rhythmus* sublinia importanța acestor manifestări culturale în cadrul sistemului de învățământ al școlilor europene. Într-un interviu, directorul școlii de cultură generală *Am Sandhaus* din Berlin, Herrmann Brock, menționa necesitatea organizării susținute a unor astfel de întruniri: „Răspândirea și consolidarea relațiilor culturale dintre Moldova și Germania va ajuta aceste popoare să distrugă stereotipul psihologic al relațiilor, format în anumite etape de dezvoltare istorică, ele demonstrând necesitatea și

actualitatea creării unor astfel de organizații culturale, care sunt niște călăuze ale ideilor de [...] prietenie, înțelegere reciprocă și pace“. Organizația germană *Kulturverein Moldova e.V.* acordă o atenție sporită faptului că tânăra generație este viitorul oricărei țări și consideră educația muzicală drept un factor decisiv în formarea unei personalități morale.

Este important să subliniem că diversele manifestări culturale, organizate de societatea *Kulturverein Moldova e.V.*, au găsit întotdeauna ecou atât în presa moldovenească, cât și în presa germană. Un exemplu elocvent în acest sens ni-l oferă ziarul german „Kinzigal Nachrichten“, din anul 2002, în care un critic muzical german, descriind sub o lumină aparte participarea interpreților moldoveni la concertul desfășurat în orașul Hanover, a apreciat la un nivel înalt programul folcloric și potențialul profesional al soliștilor, numindu-i „cei mai buni soli ai poporului“.

În presa orașului Radevormwald au apărut câteva articole: *Puntea spre Moldova (Eine Brücke nach Moldawien)*, *Arta care nu cunoaște hotare (Kunst ohne Grenzen)*, *Acasă în Europa (In Europa zu Hause)*. Semnatarii acestor articole scriu despre arta muzicală moldovenească cu o deosebită căldură.

După o serie de concerte susținute în Schwerin, autorul articolului *Eine Sternstunde der Musik*, apărut în revista „Volkssolidarität“, numește interpretarea muzicanților moldoveni drept „un moment de fericire“.

Într-o broșură informațională, „Bürger und Besucher Information“ apar unele afirmații ce aparțin membrilor organizației *Kulturverein Moldova e.V.*, Renata și Manfred Seifert: „Lăsând la o parte faptul că știm puține lucruri despre Moldova, totuși, sub influența muzicii moldave, noi, germanii, am luat decizia de a ne înscrie imediat în rândurile organizației *Kulturverein Moldova e.V.*, pentru ca, printr-un efort comun, să susținem activitatea organizației în răspândirea artei populare“.

Toate aceste intervenții, menționate mai sus, sunt o dovadă elocventă pentru susținerea ideii că societatea germană participă cu un interes sporit la crearea unor relații durabile între cele două națiuni și vorbesc totodată clar despre dorința publicului german de a cunoaște mai bine bogata moștenire folclorică a poporului din arealul dunărean.

Adunarea, conservarea și arhivarea creațiilor folclorice muzicale reprezintă un aspect important în păstrarea realizărilor din acest domeniu. Dar, pentru o dezvoltare continuă a acestora și pentru cultivarea lor în viața de toate zilele, este necesar să contribuim la răspândirea folclorului atât pe teritoriul țării natale, cât și peste hotarele ei. Acestui proces de răspândire a tradițiilor folclorice, în special a celor muzicale, îi acordă o atenție sporită organizația germană *Kulturverein Moldova e.V.*. Creșterea faimei muzicii populare, dezvoltarea continuă a spiritualității poporului și a culturii naționale se poate realiza numai prin susținerea artiștilor (muzicanților) talentați, prin propaganda artei populare la diverse festivaluri muzicale naționale și internaționale. Interpretarea creațiilor folclorice la diferite concursuri naționale și internaționale este obligatorie. Un element important în formarea gustului estetic muzical, în schimbul informațiilor culturale, în ridicarea nivelului profesional, în studierea tradițiilor folclorice este organizarea clasei-maestru, a seminarelor științifico-muzicale și, totodată, crearea unor proiecte muzical-experimentale.

La prelucrarea programelor corespunzătoare este important să se țină cont de specificul și de gradul de dezvoltare al folclorului, să se realizeze un ajutor consultativ și

să se organizeze un schimb între colectivele folclorice locale și alte colective, similare, ale popoarelor din alte țări.

Unul dintre obiectivele social-pedagogice principale, pe care trebuie să-l atingă funcționarii din domeniul culturii și al artei, cu rol în explicarea importanței și valorii spirituale a folclorului, este conlucrarea cu tânăra generație. La dezvoltarea și răspândirea culturii național-muzicale contribuie organizarea cursurilor folclorice internaționale, desfășurarea întâlnirilor muzical-informaționale în școlile de cultură generală, în școlile medii de învățământ și în universități.

Nu mai puțin importantă este și implicarea mass-mediei, prin publicarea de articole cu tematică specifică, prin organizarea unor discuții televizate sau radiofonice, la care să participe maeștri emeriți ai artei, instrumentiști, soliști vocali etc., prin difuzarea de emisiuni folclorice ș. a.

Păstrarea și dezvoltarea continuă a tradițiilor folclorice, ca factor esențial al înțelegerii reciproce dintre popoare, are o însemnătate deosebită, mai ales în zilele noastre. Folclorul muzical joacă un rol social important. După funcția și specificul său, el este democratic și multinațional. Odată cu dezvoltarea rapidă a surselor de comunicație, are loc un schimb intens de informații culturale. Procesul de globalizare, în care s-a încadrat întreaga lume, poate aduce o nouă formă de „colonizare”, atât în diversele ramuri ale vieții sociale, cât și în ramura vieții spirituale. Integrarea în cultura altor popoare nu trebuie să fie interpretată ca o pierdere a tradițiilor și a obiceiurilor naționale. Din acest motiv, credem noi că trebuie acordată o atenție deosebită, în timpurile actuale, tradițiilor folclorice.

Folclorul poate fi comparat cu un „barometru”, care este foarte sensibil la diversele schimbări ce au loc în viața socială. După caracterul emoțional și stilistic, muzica folclorică își definește apartenența națională, reflectând istoria, moravurile și cultura poporului. Folclorul muzical contribuie la procesul de reînnoire și de continuitate a dezvoltării culturii fiecărui popor, reprezentând o modalitate universală de comunicare între popoare, deoarece este o realizare a întregii omeniri.

În urma schimbului cultural din ultimele decenii, publicul de peste hotare a făcut cunoștință cu muzica culturii popoarelor din arealul dunărean. Vizibilă este și pătrunderea folclorului muzical în conștiința europeană, care marchează o ieșire a acestuia din hotarele mediului național.

Arta muzicii populare trăiește și reacționează sensibil la prezent și la viitor, iar trecutul istoric o însoțește neîntrerupt. O parte componentă a acestui trecut, prezent și viitor este și folclorul muzical al poporului moldovenesc. El va exista și atunci când, din cauza globalizării absolute a lumii, se va crede, poate, că existența acestui fel de cultură și-a pierdut definitiv rațiunea de a fi.

Bibliografie

Arhiva organizației culturale germane (*Kulturverein Moldova e.V.*).

„Univers muzical”, nr. 4, Chișinău, Tipografia Sirius, 2003.

Interviul directorului școlii din Berlin „Am Sandhaus“, dl. *Herrmann Brock*, acordat telecompaniei moldovenești ORT 1, septembrie, 2003.

„Gelnhäuser Neue Zeitung“, Mittwoch, 15 März 2006, Seite 37.

Berlin-Buch, *Bürger und Besucher Information*, 4 Ausgabe, 2006, Seite 26.

Bergische Morgenpost „Radevormwald“, Montag 26. September 2005.

„Volkssolidarität“, 01. Jahrgang Nr. 6/Dezember 2005, Seite 14.

„Main-Kinzig-Bote“, Mittwoch 20. September, 2000.

„Kinzigal Nachrichten“, 4 September, 2002.

Die deutschen und ihre Nachbarn im Osten, Geschichte und Gegenwart, 2000, R 497, 92 Seiten.

Rumaenische Volksmusik in Deutschsprachige Raum: Formen und Praxis

In diesem Artikel der Autor betont, dass durch die Bewahrung und Weiterentwicklung der musikalischen Folklore, durch den Erhalt von Gebräuche und Sitten des Landes, aber auch das Erlernen und Verstehen kulturellen Erbes anderer Länder, bessere Beziehungen zwischen den Menschen in der heutigen Epoche erreicht werden kann.

Als Beispiel dienen die Aktivitäten der deutschen Kulturorganisation „*Kulturverein Moldova e.V.*“, die auf Wiederherstellung und Feststellung der kulturellen Beziehungen gerichtet ist.

Die angegebenen Fakten im Artikel bescheinigen, dass die deutsche Seite Initiative zeigt und mit großem Interesse an ihrer Durchführung teilnimmt.

Die Hauptfolgerung ist das Erlernen, die Bewahrung und Entwicklung der Folklore. Das ist auch eine effektive Methode in der geistigen Erziehung der Jugend.